

NUSIKALSTAMOS VEIKOS NETEISĖTUMO SUVOKIMO SAMPRATA
IR JO BAUDŽIAMOJI TEISINĖ REIKŠMĖ

Skirmantas Bikelis *

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 45 84
Elektroninis paštas skirmantopastas@takas.lt

Pateikta 2006 m. balandžio 20 d., parengta spausdinti 2006 m. birželio 15 d.

Santrauka. Straipsnyje analizuojama nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimo sąvoka, atkreipiamas dėmesys į jos skirtį baudžiamosioje teisėje ir ryšį su kitais baudžiamosios teisės institutais bei sąvokomis (baudžiamąja atsakomybe, jos turiniu, tyčia, nusikalstamos veikos pavojingo pobūdžio suvokimu).

Straipsnyje diskutuojama dėl Lietuvos baudžiamosioje teisėje nusistovėjusio požiūrio į nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimo sampratą kaip neprobleminę ir neturinčią didesnės baudžiamosios teisinės reikšmės. Kaip alternatyva tradiciniam požiūriui, siūloma Vokietijos baudžiamosioje teisėje išplėtotą ir, autoriaus nuomone, Lietuvos baudžiamajai teisei visiškai priimtina nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimo koncepcija. Ši koncepcija savo ruožtu verčia naujai vertinti tradicinį Lietuvos baudžiamajai teisei požiūrį į baudžiamosios atsakomybės sąlygas, tyčios intelektualinio momento turinį. Šioms problemoms straipsnyje taip pat skiriama nemažai dėmesio.

Pagrindinės sąvokos: baudžiamoji atsakomybė, tyčia, nusikalstamos veikos pavojingo pobūdžio suvokimas, nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimas, teisinis smerktinumas.

Nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimo klausimas Lietuvos baudžiamosioje teisėje tradiciškai laikomas neprobleminiu ir neturinčiu didesnės baudžiamosios teisinės reikšmės [1, p. 345, 346, 401–403; 2, p. 206, 217; 3, p. 133, 134, 173, 174]. Iš pirmo žvilgsnio 2000 m. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) nuostatos taip pat leidžia susidaryti tokią nuomonę. BK 2 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad „Įstatymo nežinojimas nuo baudžiamosios atsakomybės neatleidžia“. Gramatinis BK 15 straipsnio, apibrėžiančio tyčinę kaltę, aiškinimas taip pat neleidžia nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimo laikyti vienu iš kaltės kriterijų. Šiame straipsnyje, remdamiesi sisteminiu-loginiu, teleologiniu ir lyginamuoju metodais, bandysime įrodyti, kad požiūris į nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimą, kaip neturinčią reikšmės nustatant kaltininko tyčią arba neturinčią ryšio su kaltininko baudžiamosios

atsakomybės sąlygomis, sąvoką, nėra pakankamai pagrįstas.

1 pavyzdys: asmuo K., per plačiai interpretuodamas BK 28 str. 3 d. nuostatą, kad būtinosios ginties peržengimu nelaiškoma veika, padaryta ginantis nuo įsibrovimo į būstą, beisbolo lazda smogia aptiktam į K. namą įsibrovusiam (vagystės tikslu) paaugliui narkomanui į galvą. Paauglys nuo smūgio miršta kraujui išsiliejus į smegenis. Kaip žinia, BK 28 str. 3 dalies negalima aiškinti pažodžiui. Ji aiškinama siauriau – būtinoji gintis galima tik nuo tokio įsibrovimo į būstą, kuris turi pavojingo kėsinosi požymius [4, p. 187; 5]. Įvertinus įvykio aplinkybes (įsibrovėlio ir šeimininko jėgų santykį, galimos žalos dydį ir kt.), galima teigti, kad kėsinimasis nebuvo pakankamai pavojingas, kad būtų galima vadovautis BK 28 str. 3 d. nuostatomis. Tačiau K. buvo skaitęs BK 28 str. ir buvo įsitikinęs, kad BK 28 str. 3 d. jo atsakomybę turėtų šalinti. Taigi K. padarė BK draudžiamą nusikalstamą veiką nesuvokdamas jos neteisėtumo, manydamas, kad nekelia pavojaus įstatymo saugomoms vertybėms.

Ar yra pagrindo K. traukti baudžiamajon atsakomybėn? Jei nuspręstume, kad toks pagrindas yra, ar K.

* Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedros lektorius, teisės magistras.

klaida leidžia jo padarytą nusikalstamą veiką laikyti tyčine ar tik neatsargia?

Atsakymai į šiuos klausimus tiesiogiai susiję su nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimo sampratos, jo vietos (ir reikšmės) baudžiamojoje teisėje problematika.

2. NUSIKALSTAMOS VEIKOS NETEISĖTUMO SUVOKIMO SAMPRATA

Norint tinkamai apibrėžti nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimą, pirmiausia reikia nustatyti jo paskirtį (funkciją) baudžiamojoje teisėje. Bandymai apibrėžti teisės (įskaitant ir baudžiamąją teisę) sąvokas neišsiaiškinus jų funkcijos neretai baigiasi tuo, kad jos apibrėžiamos arba per siaurai, arba pernelyg plačiai ir abstrakčiai, dėl to tampa nefunkcionalios ir nepelnytai praranda savo teorinę ir praktinę reikšmę [6].

Taigi kodėl apskritai baudžiamojoje teisėje gali būti keliamas nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimo klausimas? Kam ši sąvoka reikalinga baudžiamojoje teisėje? Nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimo paskirtis išryškėja nagrinėjant baudžiamosios atsakomybės sampratą ir jos sąlygas.

Baudžiamosios teisės doktrinoje sutariama, kad vienas iš baudžiamosios atsakomybės turinio elementų yra kaltininko pasmerkimas valstybės vardu [7]. Iš šio teiginio logiškai išplaukia, kad asmuo gali būti pagrįstai patrauktas baudžiamojon atsakomybėn (ir pasmerktas) tik tada, kai jis laikomas vertu teisinio pasmerkimo, t. y. pripažįstamas teisiškai smerktinu.

Kada asmuo yra vertas teisinio pasmerkimo? Tam, kad teismas galėtų kaltinamąjį apkaltinamajame nuosprendyje pripažinti teisiškai smerktinu (t. y. kaltu), nepakanka konstatuoti, kad būtent kaltinamasis padarė pavojingą veiką, atitinkančią baudžiamajame įstatyme aprašytus požymius ir sukėlė BK aprašytus padarinius. BK aprašyti padariniai arba pavojus jiems kilti gali būti sukeltas ir dėl pateisinamų priežasčių (pvz., kaltininko mažametystės, nepakaltinamumo, dėl kazuso ir pan.), todėl tai yra būtina, bet nepakankama sąlyga asmenį pasmerkti.

Sąmoningas ir valingas baudžiamajame įstatyme aprašytų objektyviųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių realizavimas taip pat dar nebūtinai reiškia, kad taip pasielgęs asmuo yra vertas teisinio pasmerkimo. Pavyzdžiui, būtinojo reikalingumo atveju žala kitam asmeniui padaroma sąmoningai ir valingai, bet, suprantama, BK specialiojoje dalyje aprašytą veiką padaręs asmuo negali būti teismo apkaltinamuoju nuosprendžiu pripažintas kaltu, t. y. pasmerktas, nes tokia veika greičiau yra socialiai skatintina nei smerktina. Be to, būtinais reikalingumas BK apibrėžiamas kaip baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė.

Jeigu žala įstatymų saugomoms vertybėms arba pavojus jai atsirasti sukeliama sąmoningai ir valingai, ir nenustatoma baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių, ar to pakanka asmeniui pasmerkti? Manytina, kad ne. Baudžiamosios teisės teorijoje išskiriama dar viena asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn sąlyga. Asmuo gali būti pasmerktas tik tada, kai jo pa-

daryta neteisėta veika yra jo nepagarbaus požiūrio į įstatymo reikalavimus (ir jų ginamas vertybes) rezultatas [8, p. 128–129; 9, p. 421, 422]. Nepagarbus požiūris į įstatymo reikalavimus (ir jų ginamas vertybes) gali būti konstatuotas tada, kai nusikalstama veika padaroma suvokiant jos neteisėtumą (taip pasireiškia asmens priešiškus įstatymų nustatytai tvarkai) arba nusikalstama veika padaroma klystant dėl jos neteisėtumo, bet turint galimybę jį suvokti (tai rodo asmens abejingumą įstatymų nustatytai tvarkai). Jeigu asmuo gerbia įstatymus ir jų ginamas vertybes (t. y. nėra joms nei priešiškas, nei abejingas), bet suklysta vertindamas, kas yra saugoma įstatymu, o kas ne, ir taip pažeidžia baudžiamąjį įstatymą, manytina, jo pagrįstai pasmerkti (taigi ir traukti baudžiamojon atsakomybėn) nebūtų negalima. Kaip rašo Miuncheno (Vokietija) universiteto profesorius U. Šrotas (U. Schroth), „kiekvienoje baudžiamosios teisės sistemoje, kurioje siekiama sąžiningai (tinkamai) elgtis su individais, neišvengiama klaida dėl nusikalstamos veikos neteisėtumo turi skatinti asmens išteisinimą“ [10, p. 46]. Profesorius G. Arctas (G. Arzt, Vokietija) dar pažymi, kad „jokia pagrįsta baudimo teorija negalėtų paaiškinti, kodėl asmuo, kuris nežino ir negali žinoti, kad jo elgesys neteisėtas, turėtų būti nubaustas“ [11, p. 728].

Nors idėja, kad asmens nepagarbus požiūris į įstatymų reikalavimus yra viena iš būtinų baudžiamosios atsakomybės sąlygų, praktiškai nepasireiškia Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje,¹ ji mūsų baudžiamosios teisės sistemai nėra svetima. Lietuvos įstatymų leidėjas BK 2 straipsnio 3 dalyje įtvirtino, kad: „asmuo atsako pagal baudžiamąjį įstatymą tik tuo atveju, jeigu (...) veikos padarymo metu iš jo galima buvo reikalauti įstatymus atitinkančio elgesio.“ Manytina, kad vienas iš atvejų, kada negalima iš asmens reikalauti įstatymus atitinkančio elgesio (ir traukti atsakomybėn už įstatymų pažeidimą), kaip tik ir yra situacija, kai asmuo dėl objektyvių (pateisinamų) priežasčių šių reikalavimų nežino arba nesupranta. Profesorius V. Piesliakas taip pat pažymi, kad BK 2 straipsnio 3 dalies nuostata neleidžia patraukti baudžiamojon atsakomybėn asmens, padariusio pateisinamą teisinę klaidą [1, p. 403].

Taigi nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimas arba asmeniui prieinama tokio suvokimo galimybė laikytina viena iš būtinų kaltininko baudžiamosios atsakomybės sąlygų.

Nustačius nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimo paskirtį, galima grįžti prie jo sąvokos apibrėžimo. Apibrėžimas, kaip jau minėta, turi būti funkcionalus, t. y. leisti atriboti asmenis, padariusius nusikalstamą veiką ir vertus baudžiamosios atsakomybės (t. y. kurių padaryta nusikalstama veika yra jų nepagarbaus požiūrio į

¹ Ši idėja – Vokietijos baudžiamosios teisės mokslininkų laimėjimas, dabar pripažįstamas daugelyje pasaulio valstybių, priklausančių kontinentinės teisės sistemos šeimai. Be pačios Vokietijos, tai Austrija, Šveicarija, Nyderlandai, Lenkija, Italija, Ispanija, Portugalija, Estija, Graikija, Japonija, P. Korėja, praktiškai visa Pietų Amerika ir kai kurios kitos valstybės [12]. Prancūzijos BK 122–3 straipsnis taip pat įtvirtina taisyklę, kad neišvengiama klaida dėl draudimo šalina asmens baudžiamąją atsakomybę [13].

įstatymų reikalavimus ir jų ginamas vertybes rezultatas) nuo gerbiančių įstatymų ginamas vertybes asmenų, kurie, nepaisant jų per klaidą padarytos nusikalstamos veikos požymius atitinkančios veikos, neturėtų būti teisiskai smerkiami.

Lietuvos ir Rusijos baudžiamojoje teisinėje literatūroje labiausiai paplitęs nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimo, kaip *baudžiamojo įstatymo draudimo* suvokimo, aiškinimas [1, p. 345, 401; 2, p. 217; 3, p. 173; 14].

Baudžiamojo įstatymo draudimą sudaro dvi nuoseklios sąlygos („pakopos“). Pirmoji tam tikro elgesio draustinumo sąlyga – elgesio požymiai turi atitikti baudžiamajame įstatyme aprašytos sudėties požymius. Antroji – darant nusikalstamos veikos sudėtį atitinkančią veiką, neturi būti aplinkybių, kurios baudžiamajame įstatyme pripažįstamos baudžiamąją atsakomybę šalinančiomis aplinkybėmis. Tik nustatius abi šias sąlygas galima teigti, kad elgesys yra uždraustas baudžiamojo įstatymo, t. y. nusikalstamas.

Atitinkamai nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimas, jeigu jį aiškintume kaip baudžiamojo įstatymo draudimo suvokimą, turėtų apimti abi sąlygas. To nebus, jei kaltininkas nesuvoks, kad jo elgesio požymiai aprašyti baudžiamajame įstatyme arba jeigu jis nesuvoks, kad jo elgesio aplinkybės baudžiamajame įstatyme nėra vertinamos kaip baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės.

Baudžiamosios teisės doktrinoje pateikiama siūlymų nusikalstamos veikos neteisėtumo sampratą aiškinti siauriau. V. Jakušino (В. Якушин, Rusija) nuomone, konstatuoti, kad kaltininkas suvokė daromos nusikalstamos veikos neteisėtumą, galima tik tada, kai jis suvokia, kad jo veikos požymiai atitinka konkrečią baudžiamajame įstatyme aprašytą sudėtį [15, p. 103, 104]. Abstrakčiai suvokti savo veikos priešingumą baudžiamajam įstatymui, šio autoriaus teigimu, nepakanka.

2 pavyzdys: *bendrininkai, vienam jų laikant nukentėjusiąją, o kitam pagrobiant jos rankinę, padaro plėšimą (BK 180 str.), tačiau tyrimo metu ir teisme teigia, kad jie buvo išitikinę tokiu būdu darantys vagystę (BK 178 str.).*

V. Jakušino nuomone, tokiais ir panašiais atvejais kaltininkus galima kaltinti tik pagal tokį baudžiamojo įstatymo straipsnį, kokį kaltininkai manė pažeidžiantys darydami nusikalstamą veiką (šiuo atveju – vagystę) [15, p. 103, 104].

Sunku sutikti su tokiu nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimo vertinimu. Nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimo paskirtis – diferencijuoti įstatymais besivadovaujančius asmenis ir priešiška arba abejingai įstatymų nustatyta tvarka nusiteikusius piliečius, o ne atskirti baudžiamąją teisę išmanančius asmenis nuo neišmanančių. Asmenys, darantys nusikalstamą veiką ir suprantantys, kad pažeidžia įstatymų nustatytą tvarką (nesvarbu, ar jie mano darą vagystę, ar plėšimą), nėra sąžiningi piliečiai, tik dėl neišvengiamos klaidos pažeidę įstatymų reikalavimus. Dėl to tokio pobūdžio klaida neturėtų turėti reikšmės kaltininkų baudžiamajai atsakomybei. Kaip rašo profesorius G. Arctas (G. Arzt, Vokietija), „nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimas

negali reikšti techninio teisininkams būdingo teisės išmanymo“ [11, p. 719]. Kaip kaltinant nužudymu nebūtina, kad kaltininkas priežastinį savo veikos ir aukos mirties ryšį suvoktų išsamiai kaip teismo medicinos ekspertas (kitai tik gydytojus būtų galima teisti už nužudymą), taip ir nusikalstamos veikos neteisėtumui pakanka bendro suvokimo, kad daroma teisei priešinga veika [11, p. 719] (priešingu atveju iš visų kaltininkų pelnytai griežtos atsakomybės sulauktų tik teisininkai). Pritardami G. Arcto mintims manytume, kad V. Jakušino siūlomas siauras nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimo vertinimas neatitinka šios sąvokos paskirties. Mūsų nuomone, V. Jakušino požiūris veda prie socialiai neteisėnų išvadų – pernelyg švelnios atsakomybės taikymo kaltininkams.

Kita vertus, verta pasvarstyti, ar nėra per siauras ir pradžioje minėtas nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimo, kaip *baudžiamojo įstatymo draudimo* suvokimo, supratimas? Panagrinėkime dar vieną pavyzdį.

3 pavyzdys: *2004 m. rugpjūčio mėnesį jaunuolis troleibuse iš keleivio kišenės pavogė 20 Lt. Apklausiamas jis tvirtina, kad žinojęs, kad tokia veika nėra nusikalstama, o užtraukia atsakomybę pagal tuo metu galiojusio 1985 m. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso (toliau – ATPK) 50 str. Toks įsitikinimas buvo teisingas iki 2004 m. liepos 13 d., kai įsigaliojo BK 178 str. 2 d. pakeitimai. Tačiau nusikalstamos veikos darymo metu jis jau buvo klaidingas, nes minėtais BK pakeitimais kišenvagystė buvo pripažinta apysunki nusikaltimu. Ar kaltininkas suvokė daromos nusikalstamos veikos neteisėtumą?*

Jeigu nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimą aiškintume kaip baudžiamojo įstatymo draudimo suvokimą, reikėtų pripažinti, kad kišenvagis nesuvokė daromos nusikalstamos veikos neteisėtumo. Keltinas klausimas, ar taip aiškindami aptariamą sąvoką nenukrypstame į kaltininko teisinių žinių lygio aiškinimąsi, palikdami nuošaly esminį klausimą – ar kaltininko požiūris į įstatymų reikalavimus yra pagarbus ar ne? Sprendžiant baudžiamosios atsakomybės klausimą svarbu, ar kaltininkas buvo įstatymus gerbiantis asmuo, juos pažeidęs dėl pateisinamos klaidos ir dėl to nevertas pasmerkimo, ar ne. Šiame pavyzdyje akivaizdu, kad taip nėra. Kaltininko klaida yra tokia pati, kaip ir ankstesniame (plėšimo) pavyzdyje. Ji yra „teisinio-techninio“ pobūdžio klaida dėl tiksliai padarytos nusikalstamos veikos kvalifikacijos. Ankstesniame pavyzdyje nekreipėme dėmesio į tokį kaltininkų apsirikimą, manytina, kad ir šiuo atveju teisinio-techninio pobūdžio apsirikimo nereikėtų prilyginti *nusikalstamos veikos neteisėtumo nesuvokimui*, kuris, kitaip nei tokio pobūdžio apsirikimai, turi baudžiamąją teisinę reikšmę. Manychiau, teismo neturėtų dominuoti kaltininko nebūtinai teisingai vartojamos teisinės sąvokos. Teismui turėtų rūpėti, ar kaltinamasis teisingai suvokė padaryto pažeidimo pobūdį. Kuo skiriasi kišenvagystė, pagal ankstesnę įstatymo redakciją priskiriama administraciniams teisės pažeidimams, ir kišenvagystė, naujos redakcijos įstatyme vertinama kaip kvalifikuotas nusikaltimas? Formaliai jos priskiriamos skirtingo pavojingumo teisės pažeidimų kategorijoms, tačiau abi yra akivaizdžiai neteisėtos, o jų pobūdis (t. y. materialūs požymiai) yra toks pats. Atitinkamai manytina, kad kal-

tininko suvokimas, jog jo nusikalstama veika kelia pavojų įstatymų saugomoms vertybėms, abiem atvejais būtų toks pat. Galima daryti išvadą, kad nėra pagrindo asmens klaidą, kokiai teisės pažeidimo kategorijai priskirtina jo veika, laikyti nors kiek reikšminga, t. y. prilyginti ją nusikalstamos veikos neteisėtumo nesuvokimui.

Manytina, kad nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimą tikslingiausia būtų aiškinti kaip kaltininko suvokimą, kad jo elgesys prieštarauja bendrai įstatymų nustatytai tvarkai [16]. Įstatymai ir kiti teisės aktai sudaro nuoseklią teisės sistemą, kurios vientisumą užtikrina Lietuvos Respublikos Konstitucija. Dėl to kiekvienas teisės pažeidimas nėra tik tam tikros teisės šakos pažeidimas, tai yra visos teisėtvarkos pažeidimas. Nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimo sąvokos paskirtis yra užkirsti kelią pasmerkti teisėtvarkai palankius asmenis, todėl šioje sąvokoje neteisėtumo, kaip priešingumo visai teisėtvarkai, aiškinimas, manytina, būtų logiškas ir visiškai atitiktų jos paskirtį.

Praktiškai toks aiškinimas reikštų, kad asmuo galėtų pasiteisinti padarytos nusikalstamos veikos neteisėtumo nesupratimu tik tada, kai jo veika, jo nuomone, nėra draudžiama jokio teisės norminio akto, arba išimtį iš egzistuojančio draudimo daro tame pačiame arba kitame teisės norminiame akte numatytas leidimas (pvz., BK 28–35 str., CK 6.253 str.). Žinoma, papildoma tokio pasiteisinimo priimtino sąlyga turėtų būti padarytos teisinės klaidos neišvengiamumas.

3. NUSIKALSTAMOS VEIKOS NETEISĖTUMO SUVOKIMAS KAIP TYČIOS TURINIO ELEMENTAS

Nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimas, kaip jį šiame straipsnyje siūloma apibrėžti, mūsų nuomone, iš esmės tapatus kitai Lietuvos baudžiamojoje teisėje vartojamai sąvokai – „nusikalstamos veikos pavojingo pobūdžio (pavojingumo visuomenei) suvokimui“.

Pamėginsime pagrįsti šį teiginį. Nusikalstamos veikos pavojingumas baudžiamojoje teisėje apibrėžiamas kaip grėsmė arba žala baudžiamojo *įstatymo saugomoms* vertybėms, teisiniams gėriams [17]. Taigi suvokti nusikalstamos veikos pavojingumą (visuomenei) galima tik žinant, kokias vertybes saugo *įstatymai*. Paties kaltininko ir netgi autoritetingų mokslininkų nuomonė, kas yra pavojinga visuomenei, o kas nėra (pvz., narkotinių medžiagų laikymas savo reikmėms be recepto arba homoseksualiniai santykiai), sprendžiant kaltininko kaltės klausimą nėra reikšminga. Šiuo klausimu baudžiamajame įstatyme yra išreikšta kategoriška įstatymų leidėjo nuostata ir tik ja vadovaujasi baudžiamąjį įstatymą taikantys pareigūnai. Jiems gali būti aktualu nebent tai, ar darydamas nusikalstamą veiką kaltininkas suvokė, kad, *įstatymų leidėjo požiūriu*, jo elgesys yra pavojingas visuomenei. Taigi nusikalstamos veikos pavojingumo suvokimas baudžiamojoje teisėje yra neatšiejamai susijęs su įstatymų leidėjo nuostatos (įstatymų reikalavimų) suvokimu, kitaip tariant, nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimu.

Ši mintis baudžiamojoje teisėje nėra nauja. BK komentare G. Ivoška rašo: „nusikalstamos veikos pavojingo pobūdžio suvokimas veikimo atveju reiškia, kad nusikalstamą veiką darantis asmuo suvokia, jog yra įstatymo nustatytas draudimas sukelti padarinius arba liepimas nesukelti padarinių“ [4, p. 106]. V. Piesliakas, apibūdinamas juridinę klaidą, minėtas sąvokas taip pat mini kaip sinonimus: „[Juridinių klaidų] išskirtinis bruožas yra tas, kad klaidingai suvokiamas ne vienas atskirai paimtas nusikaltimo sudėties požymis, o daromos veikos socialinė reikšmė, jos teisinis vertinimas kaip pavojingos ar nepavojingos, priešingos ar nepriešingos baudžiamajai teisei“ [3, p. 173]. Savo moksliniuose darbuose mintį, kad nusikalstamos veikos pavojingo pobūdžio (visuomenei) suvokimas ir nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimas baudžiamojoje teisėje reiškia tą patį, yra išdėstę įvairių laikotarpių Rusijos ir tarybiniai mokslininkai A. Marcevas (Марцев А. И.) [18, p. 39], V. Lunejevas (Лунеев В. В.) [19, p. 33, 34], V. Mankovskis, A. Trajininas (Маньковский Б. С., Трайнин А. Н.) [p. 20, p. 571], V. Makašvili (Макашвили В.), M. Isajevs (Исаев М. М.) [21, p. 215, 220].

Vokietijos baudžiamojoje teisėje nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimo ir nusikalstamos veikos pavojingo pobūdžio suvokimo santykio problema netgi nekeliama. Čia vartojamas tik nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimo terminas – *Bewusstsein der Rechtswidrigkeit* arba *Unrechtsbewusstsein* [22].

Kaip išplaukia iš Lietuvos Respublikos BK 15 straipsnyje įtvirtintų nuostatų, asmens suvokimas, kad daroma nusikalstama veika yra pavojingo pobūdžio, yra tyčios požymis. Taigi galima sakyti, kad Lietuvos (kaip ir Rusijos²) įstatymų leidėjas į tyčios turinį įtraukė nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimą. Tokia įstatymų leidėjo nuostata iš esmės skiriasi nuo daugelio Europos ir nemažai kitų pasaulio šalių³ baudžiamojoje teisėje priimto požiūrio, kad nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimas nepriklauso tyčios turiniui ir atlieka savarankišką funkciją grindžiant kaltininko baudžiamąją atsakomybę [8, p. 89, 90, 144; 9, p. 293, 296]. Žinoma, jeigu BK 15 straipsnio nuostata nekeltų teorinių ir praktinių problemų, kitų šalių patirtis aptariamam klausimui nebūtų aktuali. Deja, yra problemų, kylančių būtent dėl nusikalstamos veikos pavojingumo (neteisėtumo) įtraukimo į tyčios turinį. Kai kurias jų aptarsime toliau.

Prisiminkime pirmąjį pavyzdį, kuriame K. peržengia būtiniosios ginties ribas. K. atimdamas įsibrovėliui gyvybę manė, kad toks elgesys yra teisėtas (leidžiamas BK 28 str. 3 d.), taigi kad nepažeidžia visuomenėje gerbiamų vertybių (yra nepavojingas). Tai reiškia, kad jis nesuvokė daromos nusikalstamos veikos neteisėtumo (pavojingo pobūdžio). Pagal BK 15 straipsnį suvokti nusikalstamos veikos pavojingą pobūdį, norint nustatyti kaltininko tyčią, yra būtina (apie nesuvokimo priežastis (jį pateisinamumą arba nepateisinamumą) nėra užsime-

² Rusijos Federacijos BK 25 straipsnyje į tyčios turinį įtrauktas asmens veikos pavojingumo visuomenei suvokimas [23].

³ Tai valstybės, minimos ketvirtoje šio straipsnio išnašoje.

nama), todėl nepasitelkiant plečiamojo (!) BK 15 straipsnio aiškinimo K. kaltinti tyčiniu gyvybės atėmimu (nužudymu) nebūtų galima.

Jeigu aiškindami BK 15 straipsnį padarytume išvadą, kad K. tyčios nužudyti nėra, kokia būtų jo kaltė gyvybės atėmimo atžvilgiu? Laikyti, kad jis veikė neatsargiai, negalima, nes pateikta situacija neatitinka BK 16 straipsnyje nustatytų neatsargios kaltės kriterijų. K. aiškiai numatė savo nusikalstamos veikos padarinius (išbrovėlio mirtį) (tai šalina nusikalstamo nerūpestingumo galimybę), be to, numatė juos kaip labai tikėtinus ir jų norėjo arba buvo abejingai susitaikęs su tokiais padariniais (tai šalina nusikalstamo pasitikėjimo galimybę). Taigi pateikta situacija neatitiktų nei tyčios, nei neatsargumo kriterijų. Nejaugi turėtume priimti sprendimą, kad K. nekaltas dėl atimtos gyvybės? Teigiamai atsakę į šį klausimą, turėtume susitaikyti su tuo, kad asmuo, savo nuožiūra besiaiškinantis įstatymus ir juos pažeidęs, klaidingai interpretuodamas sėkmingai pasiteisina ir išvengia baudžiamosios atsakomybės. Tokia situacija vargiai derintųsi su teisinės valstybės principais, o ką kalbėti apie jos neigiamą įtaką šalies nusikalstamumo būklei.

Kodėl BK 15 straipsnio nuostatos, aiškinamos adekvačiai, įstatymą aiškinanti ir taikanti asmeni įstumiama į aklavietę? Manytume, tai nulemia dvi BK 15 straipsnio redakcijoje užkoduotos problemos. Pirmoji iš jų – BK 15 straipsnio nuostatų loginis prieštaravimas. Tyčia, kaip žinome, yra vienas iš nusikalstamos veikos sudėties požymių, sudėtinė kiekvienos tyčinės nusikalstamos veikos dalis, tuo tarpu nusikalstamos veikos pavojingumas (arba neteisėtumas) yra ne nusikalstamos veikos sudėtinė dalis, bet jos, kaip visumos, savybė. Atitinkamai nusikalstamos veikos pavojingumo (neteisėtumo) ir tyčios santykis yra kaip visumos ir dalies. Logiškai teisingas yra teiginys, kad veika yra pavojinga, jei ji padaryta tyčia ir yra kiti baudžiamajame įstatyme aprašyti jos požymiai ir nėra baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių. Vis dėlto nebūtų teisinga šį teiginį pradėti nuo kito galo ir nusikalstamos veikos pavojingumą, neteisėtumą (ir jo suvokimą) minėti nustatant tyčią. Logiškai negalime suvokti visumos, kol nenustatėme tą visumą sudarančių dalių, tad kol nėra išspręstas tyčios arba kito nusikalstamos veikos požymio klausimas, negalime spręsti, ar visa nusikalstama veika yra pavojinga ar nepavojinga, taip pat kelti šių nusikalstamos veikos savybių suvokimo klausimo. Dėl to darytina išvada, kad pagal logikos dėsnius tyčios sąlyga neturėtų būti nusikalstamos veikos pavojingumo (neteisėtumo) suvokimas, nors taip, deja, nustatyta BK 15 straipsnyje.

Į loginio tyčios ir nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimo ryšio problemą yra atkreipęs dėmesį Vokietijos Aukščiausiasis Teismas. Nagrinėdamas įstatymo draudimo suvokimo (t. y. nusikalstamos veikos neteisėtumo, pavojingumo suvokimo) sampratą 1964 m. gegužės 5 d. sprendime jis pažymėjo, kad įstatymo draudimas nėra nusikalstamos veikos aplinkybė, kurią turėtų apimti tyčia. Jis nepriklauso nusikalstamos veikos sudėties turiniui (taigi ir vieno iš jos požymių – tyčios – turiniui *aut. past.*), bet sudėtis yra draudimo turinys

[24]. Manau, šį teiginį pagrindžia logikos dėsniai, tad juo abejoti remiantis Lietuvos ir Vokietijos baudžiamųjų įstatymų skirtumais nėra pagrindo.

Kita BK 15 straipsnio formuluotėje slypinti problema, mūsų manymu, yra reikalavimo, kad nusikalstamos veikos pavojingas pobūdis būtų suvoktas, kategoriskumas. Nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimas, kaip jau minėta, yra labai svarbi asmens baudžiamosios atsakomybės prielaida. Baudžiamoji atsakomybė pagrindžiama ne tik kaltininkui suvokiant, bet ir nesuvokiant daromos nusikalstamos veikos pavojingumą (neteisėtumą), jei jis galėjo tai suvokti. Asmens abejingumas įstatymo reikalavimams, nesistengimas išsiaiškinti tikrosios jų prasmės, kaip pripažįstama baudžiamosios teisės teorijoje, taip pat leidžia pagrįstai smerkti nusikalstamą veiką padariusį asmenį.

Iš tiesų ne taip jau retai tyčinės nusikalstamos veikos padaromos kaltininkui nesuvokiant jų pavojingo pobūdžio, jam įsitikinus savo teisumu (ir savo elgesio teisėtumu) (pvz., savavaldžiavimo (BK 294 str.), smurto savo vaikų atžvilgiu (BK 163 str.), jų auklėjimo arba kitais tikslais, smurto naudojimo pažeidžiant būtiniosios ginties teisėtumo sąlygas bylose). Šį faktą patvirtina užsienio šalyse atlikti tyrimai. Kaip rodo lenkų mokslininkų tyrimas, 55 proc. tirtų jaunų (18–25 m.) žudikų savo elgesį aiškino kaip būtinąją gintį (t. y. teisėtą ir visuomenei nepavojingą elgesį) [25, p. 62]. Tai, kad kaltininkas neretai nesuvokia elgesio pavojingumą (neteisėtumą), pripažįsta ir šiuolaikiniai baudžiamosios teisės mokslininkai [19, p. 34; 20, p. 572; 26, p. 151, 154], ir teisėsaugos darbuotojai. Rusijos mokslininkų atlikto tyrimo duomenimis, 57 proc. apklaustų teisėsaugos institucijų pareigūnų nurodė, kad, jų nuomone, nemažai už tyčinius nusikaltimus nuteistų asmenų nesuvokia daromos nusikalstamos veikos pavojingumo visuomenei [26, p. 154]. Vokietijos Aukščiausiojo Teismo didysis senatas 1952 m. kovo 18 d. sprendime taip pat pažymėjo, jog „kasdienio gyvenimo patirtis moko, kad dažnai nėra taip, kad tyčinės veikos kaltininkas suvoktų darantis neteisėtą veiką“ [28].

Tiksliai laikantis BK 15 straipsnio reikalavimo, kad nusikaltimas arba baudžiamasis nusižengimas yra tyčinis, (...) jeigu jį darydamas asmuo suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį, nesuvokė daromos nusikalstamos veikos pavojingo pobūdžio (neteisėtumo) kaltininkai lyg ir turėtų būti išteisinti dėl kaltinimo tyčinės nusikalstamos veikos padarymu. Kaip jau minėta, kaltininko išteisinimas dėl jo nesupratimo, kad daroma nusikalstama veika yra pavojinga visuomenei (neteisėta), kai šis nesupratimas yra nulemtas to, kad asmuo nedėjo pakankamai pastangų išsiaiškinti įstatymų reikalavimų, mūsų manymu, prieštarautų įstatymų privalomumo principui, keltų grėsmę įstatymų nustatytai visuomenės tvarkai.

Ieškant atsakymo, kaip ištaisyti įstatyme įtvirtinto tyčios apibrėžimo trūkumus, manytina, verta atkreipti dėmesį į jau minėtų valstybių (Vokietijos, Ispanijos, Lenkijos ir kt.) patirtį. Jose laikomasi požiūrio, kad, pirma, asmens smerktinumui pagrįsti pakanka ne tik jo daromos nusikalstamos veikos neteisėtumo (pavojingo

pubūdžio) suvokimo, bet ir tokio suvokimo nebuvimo dėl nepateisinamų priežasčių, antra, tyčios intelektualinis momentas apsiriboja tik nusikalstamos veikos objektyviųjų požymių (išskyrus objektą ir subjekto požymius) suvokimu, o visos nusikalstamos veikos kaltininko vertinimas kaip pavojingos arba neteisėtos (ar tokio vertinimo objektyvi galimybė), laikomas savarankiška baudžiamosios atsakomybės sąlyga, neturinčia įtakos nustatant asmens kaltės formą. Manytume, šios nuostatos neprieštarautų bendrai Lietuvos baudžiamosios teisės sistemai ir galėtų būti sėkmingai įdiegtos tobulinant Lietuvos baudžiamąjį įstatymą.

IŠVADOS

1. Nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimas arba asmeniui prieinama tokio suvokimo galimybė yra būtina kaltininko smerktinumo, o kartu ir jo baudžiamosios atsakomybės sąlyga. Šios sąlygos paskirtis – neleisti patraukti baudžiamajon atsakomybės asmenis, padariusius nusikalstamą veiką dėl neišvengiamos teisinės klaidos.

2. Nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimo sąvokos susiaurinimas iki baudžiamojo teisinio neteisėtumo suvokimo prieštarauja jos paskirčiai baudžiamajame teisėje.

3. Nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimą tikslingiausia būtų aiškinti kaip kaltininko suvokimą, kad jo daroma veika prieštarauja bendrai įstatymų nustatyti tvarkai.

4. Nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimo sąvoka iš esmės yra tapati nusikalstamos veikos pavojingo pobūdžio (pavojingumo) suvokimo sąvokai.

5. Nusikalstamos veikos pavojingo pobūdžio suvokimo įtraukimas į tyčios turinį prieštarauja logikos dėsniam, nes taip visuma (nusikalstamos veikos pavojingumas, jo suvokimas) laikoma dalies (tyčios) prielaida, sudėtine dalimi.

6. Iš BK 15 straipsnio išplaukianti nuostata, kad nusikalstama veika laikytina padaryta tyčia tik tada, kai kaltininkas suvokia jos pavojingą pobūdį, yra nepagrįsta socialiniu (baudžiamosios politikos) požiūriu. Jeigu nebūtų aiškinama plečiamai, ši nuostata verstų teisimą pernelyg švelniai vertinti asmenis, nesuvokiančius nusikalstamos veikos pavojingo pobūdžio dėl nepateisinamų priežasčių, t. y. juos išteisinti dėl kaltinimo padarius tyčinę nusikalstamą veiką.

7. Nusikalstamos veikos neteisėtumo (pavojingo pobūdžio) suvokimas arba galimybė turėtų būti laikoma savarankiška baudžiamosios atsakomybės sąlyga, nepriklausančia tyčios turiniui. Toks požiūris, išbandytas ir priimtas kai kurių užsienio valstybių baudžiamajame teisėje, išspręstų tyčios intelektualinio turinio, kaip jis apibrėžiamas Lietuvos Respublikos BK 15 straipsnyje, loginio prieštaravimo ir nepriimtumo baudžiamosios politikos požiūriu problemas.

LITERATŪRA IR PASTABOS

1. **Piesliakas V.** Lietuvos baudžiamoji teisė. Kn. 1: baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai. – Vilnius: Justicija, 2006.
2. **Baudžiamoji teisė.** Bendroji dalis. – Vilnius: Eugrimas, 2003.
3. **Piesliakas V.** Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį. – Vilnius, 1996.
4. **Lietuvos Respublikos** baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1–98 straipsniai). – Vilnius: TIC, 2004.
5. **Lietuvos** Aukščiausiojo Teismo senato 1997 birželio 13 d. nutarimas Nr. 4 „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus dėl būtinosios ginties ir jos ribų peržengimo“// Teismų praktika. 1997. Nr. 7.
6. Tai, kad teisinės sąvokos turi būti apibrėžiamos atsižvelgiant į jų paskirtį, konkrečios teisės šakos uždavinius, pažymi ir Lietuvos, ir Vokietijos, ir Rusijos teisės mokslininkai. Žr.: **Mikelėnas V.** Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. – Vilnius: Justitia, 1995; **Wessels J.** Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. – Vilnius: Eugrimas, 2003; **Дагелъ П. С., Котов Д. П.** Субъективная сторона преступления и ее установление. – Воронеж: Издательство Воронежского университета, 1974.
7. Žr.: Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. 2003. P. 60; **Piesliakas V.** Baudžiamojo įstatymo principinės nuostatos ir jų įgyvendinimas naujame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. – Vilnius, 1995. Российское уголовное право. Т. 1. Общая часть. Под ред. **Рапога А. И.** – Москва: Профобразование, 2003. **Дагелъ П. С., Котов Д. П.** Субъективная сторона преступления... 1974. Vokietijos baudžiamajame teisėje asmens smerktinumas (t. y. norminė kaltė) taip pat laikomas būtina jo atsakomybės sąlyga. Žr.: **Wessels J.** Baudžiamoji teisė. 2003. **Jescheck H. H. und Weigend T.** Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil. 5. Aufl. – Berlin: Duncker & Humboldt, 1996. taip pat žr.: Vokietijos Aukščiausiojo Teismo didžiojo baudžiamųjų bylų senato 1952 m. kovo 18 d. sprendimą: Entscheidungen des Bundesgerichtshofes in Strafsachen. 2. Band S. 194. – Berlin, Köln: Carl Heymanns Verlag KG, 1952 (=BGHSt 2, 194); **taip pat:** www.oefre.unibe.ch/law/dfr/bs002194.html.
8. **Wessels J.** Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. – Vilnius: Eugrimas, 2003.
9. **Jescheck H. H., Weigend T.** Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil. 5. Aufl. – Berlin: Duncker & Humboldt, 1996.
10. **Schroth U.** Vorsatz als Aneignung der unrechtskonstituierenden Merkmale. – Frankfurt am Main; Berlin; Bern; New York; Paris; Wien: Peter Lang, 1994.
11. **Arzt G.** The Problem of Mistake of Law // 1986 Brigham Young University Law Review, 1986.
12. **Jescheck H. H. und Weigend T.** Lehrbuch des Strafrechts. 1996. **Fletcher G. P.** Criminal Theory in the Twentieth Century // Theoretical Inquiries in Law. Vol. 2. Nr. 1. Art. 9, January 2001. Produced by The Berkeley Electronic Press, 2004, P. 9. <http://www.bepress.com/til/default/vol2/iss1/art9>; **Pikamäe P. Sootak J.** Estonian Criminal Law: Reform as a Path to Independence // European Journal of Crime, Criminal Law & Criminal Justice. 2000. Vol. 8. Iss. 1. **Marek A. Waltoś S.** Podstawy prawa i procesu karnego. – Warszawa: Wydawnictwa Prawnicze PWN. 1999.
13. **CODE PENAL**, – http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_penal_textan.htm

14. **Рапог А. И.** Квалификация преступлений по субъективным признакам. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс. 2003. **Лунеев В. В.** Субъективное вменение. – Москва: Спарк. 2000. Курс уголовного права. Общая часть. Том 1: Учение о преступлении. Под ред. **Н. Ф. Кузнецовой и И. М. Тяжковой.** – Москва: ИКД “Зерцало – М”. 2002. **Ворошилин Е. В. Кригер Г. А.** Субъективная сторона преступления. – Москва: Издательство Московского университета. 1987.
15. **Якушин В. А.** Ошибка и ее уголовно – правовое значение. – Казань: Издательство Казанского университета, 1988.
16. Toks požiūris nuo seno (XIX a. pabaigos) ir iki šių dienų yra priimtas Vokietijos baudžiamojoje teisėje. Žr.: **Beling E.** Die Lehre vom Verbrechen. – Tübingen, 1906. **Arzt G.** The Problem of Mistake of Law // *ibid.* 1986. **Roxin C.** Strafrecht. Allgemeiner Teil. 1. Band 3. Aufl. – München: C. H. Beck’sche Verlagsbuchhandlung, 1997. **Wessels J.** Baudžiamoji teisė. 2003.
17. **Lietuvos Respublikos** baudžiamojo kodekso komentaras. 2004. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. 2003. **Piesliakas V.** Mokymas apie nusikaltimą... 1996. **Gropp W.** Strafrecht. Allgemeiner Teil. 2. Aufl. – Berlin; New York; Barcelona...: Springer, 2001. Российское уголовное право. Общая часть. Под ред. **Наумова А. В.** – Москва: БЕК. 2000.
18. **Марцев А. И.** Общие вопросы учения о преступлении. – Омск: ОмЮИ, 2000.
19. **Лунеев В. В.** Субъективное вменение. – Москва: Спарк, 2000.
20. **Козлов А. П.** Понятие преступления. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004.
21. **Утевский Б. С.** Вина в советском уголовном праве. Москва: Государственное издательство юридической литературы. 1950.
22. **Jescheck H. H., Weigend T.** Lehrbuch des Strafrechts. 1996. **Bachmann J.** Vorsatz und Rechtsirrtum im Allgemeinen Strafrecht und im Steuerstrafrecht. – Berlin: Duncker und Humblot, 1993. **von Liszt F., Schmidt E.** Lehrbuch des Deutschen Strafrechts. 1. B. 26. Aufl. – Berlin; Leipzig: Walter de Gruyter. 1932. BGHSt 2. 194.
23. **Уголовный кодекс** Российской Федерации. – Москва: Юрайт, 2005.
24. **Entscheidungen** des Bundesgerichtshofes in Strafsachen. 19. Band, – Berlin, Köln: Carl Heymanns Verlag KG, 1964. Šio sprendimo citatą taip pat žr.: **Wessels J.** Baudžiamoji teisė. 2003. G. Arctas taip pat nurodo neteisėto suvokimo įtraukimo į tyčios turinį problemiška, išryškėjanti kaltininkui veikos aplinkybes klaidingai vertinant kaip baudžiamąją atsakomybę šalinančias aplinkybes; žr.: **Arzt G.** The Problem of Mistake of Law // *ibid.* 1986.
25. **Gordon M., Majchrzyk Z.** Aggressive offenders’ ability to evaluate one’s own deeds and experience guilt // *Agresija ir smurtas – psichinė norma ir patologija.* – Vilnius: Lietuvos teismo psichiatrijos asociacija, 2001.
26. **Векленко С. В.** Виновное вменение в уголовном праве. Дисс... докт. юрид. наук. – Омск, 2003.
27. BGHSt 2, 194. IV.2.

PERCEPTION OF CRIME UNLAWFULNESS AND IT'S SIGNIFICANCE IN CRIMINAL LAW

Skirmantas Bikelis *

Mykolas Romeris University

Summary

The article revises concept of perception of crime unlawfulness. The attention is focused on function of this notion in criminal law and it's relations to other concepts and institutes of criminal law (preconditions of criminal responsibility, intention, perception of crime wrongfulness) as well. The approaches used in doctrine of criminal law in foreign countries (Germany, Russia) are examined too.

The author comes to a conclusion that traditional concept of perception of crime unlawfulness is insufficient and has to be changed. Narrowing the perception of crime unlawfulness to perception of criminal unlawfulness, do not correspond the function of the concept in question, that is considered as to ground defendant's legal blameworthness. The author proposes, that perception of crime unlawfulness should be defined as defendant's perception that his act is in conflict with legal order.

New attitude to the concept forces to elaborate new concepts of other important notions - preconditions of criminal responsibility and intellectual element of intention. The author proposes, that perception of crime unlawfulness or actual possibility to acquire such perception should be considered as precondition of perpetrator's legal blameworthness and criminal responsibility as well.

The author argues, that concept of perception of crime unlawfulness has the same meaning as concept of perception of crime wrongfulness. It is concluded, that the 15th chapter of Lithuanian Criminal Code includes both perception of crime wrongfulness and unlawfulness into content of intention. Such position of the legislator is criticized.

It has been concluded, that perception of crime unlawfulness or actual possibility to acquire such a perception should be considered as independent precondition of criminal responsibility. It should not be included into content of intention. This approach would solve the problems of logical contradiction and unacceptability in criminal politics that are caused by improper concept of intention that is established in the 15th chapter of Lithuanian Criminal Code.

Keywords: criminal responsibility, intention, perception of crime unlawfulness, perception of crime wrongfulness, legal blameworthness.

---

* Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Criminal Law, Master in Law, Lecturer.